

خبرنامه

سال دوازدهم، شماره صد و یازدهم، شهریور ماه ۱۴۰۳

آسیب شناسی سنجش در سازمان صدا و سیما

ضرورت ایجاد موزه‌ای برای مادرانگی

ژړو، شگه علوم انساني و مطالعات فرهنگي

بیانات مقام معظم رهبری درباره واقعه ۱۷ شهریور

یوم الله هفده شهریور، یکی از نمادهای مقاومت، شجاعت و ایستادگی ایرانیان در حکومت پهلوی است. فداکاری‌های ملت سلحشور در راه اسلام و دیوسیرتی دژخیمان رژیم شاهنشاهی در این روز و ایامی نظیر آن، درس بسیار ارزنده‌ای از فداکاری است که ملت مظلوم سلحشور و رژیم جنایتکار پهلوی را در طول تاریخ معرفی نموده است تا نسل‌های آینده ببینند این جمهوری اسلامی با چه جان‌نثاری‌ها و از خودگذشتگی‌ها به دست آمده است تا ان شاء الله آنان نیز با شهامت و شجاعت و ایثار و فدای عزیزان خویش، این هدیه بزرگ الهی را حفظ نمایند.

نشست ها و سخنرانی ها

- * گفت و گوهای روایی در مقتل های تاریخی - داستانی ۳
- * همسنجی متن های پهلوی و تلمود بابلی ۷
- * زنان، خانواده و سیر تحولات تاریخی ۱۰
- * تاریخ اقتصادی ایران؛ زمین داری و اقتصاد ارضی در ایران ۱۴
- * واکاوی وضعیت سنجش رسانه های خدمت عمومی در ایران ۱۶
- * آیین شهر یاری در آرته شاستره ۲۳

گفت‌وگوهای روایی در مقتل‌های تاریخی-داستانی

نشست «گفت‌وگوهای روایی در مقتل‌های تاریخی-داستانی» با سخنرانی دکتر زهرا حیاتی، یازدهم شهریورماه در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار شد. دبیری علمی این نشست را نیز دکتر مالک شجاعی عهده‌دار بود.

در ابتدای نشست دکتر شجاعی، رئیس مرکز تحقیقات امام علی (ع) در سخنانی کوتاه گفت: در مرحله جدید فعالیت‌های مرکز تحقیقات امام علی (ع) یکی از محورهایی که در برنامه‌ریزی‌ها محل تأمل بوده است چه برنامه‌های آموزشی چه پژوهشی و چه ترویجی مبناء قرار گرفته است. گفت‌وگوی علوم انسانی و سیره‌پژوهی بوده است و در وبگاه مرکز ادبیات خوبی در فضای علوم انسانی و سیره‌پژوهی قابل ملاحظه و مطالعه است و وضعیت مطالعات شیعه‌پژوهی در جهان و ایران را سعی شده است به‌نوعی رصد شود. آنچه به‌نظر می‌رسد جایز همچنان خالی است رویکردهای جدید در مطالعات علوم انسانی و روش‌شناسی‌های علوم انسانی در بازخوانی سیره و تاریخ اسلام هست و بحث نشست امروز یکی از زمینه‌های بکر و نوآورانه است در

مواجهه با بخشی از سیره، تحت عنوان مقتل‌نویسی ادبیات مقتل‌نگاری به آن می‌پردازند. دکتر شجاعی سپس با قرائت حدیثی از حضرت امام رضا (ع) از کتاب عیون اخبارالرضا که به همت مرحوم شیخ صدوق تدوین شده است از دکتر حیاتی دعوت کرد سخنرانی خود را ارائه کند.

در ادامه نشست دکتر حیاتی سخنان خود را با شعری از نظامی گنجوی در ستایش پیامبر اسلام (ص) و گله از چیره‌شدن فریب‌کاران در پوستین دین و آیین شروع کرد و ادامه داد مقتل‌ها یا «مقتل‌الحسین‌ها» با این فرض که نگارش‌هایی هستند که به «گزارش تاریخی واقعه کربلا» پرداخته‌اند، همواره با این پرسش روبه‌رو هستند که آیا آنچه در این نگاشته‌ها آمده، یک واقعیت تاریخی است یا یک برساخته داستانی؟ دکتر حیاتی افزود: مسئله این است اگر در این نگاشته‌ها، روایت‌ها یا خرده روایت‌های برساخته (داستانی) وجود داشته باشد، چگونه باید با آن مواجه شد، به عنوان «تحریف تاریخ» یا «مواجهه هنری با تاریخ»؟

چشم‌انداز تغییرات شیوه نگارش مقتل

وی در ادامه نشست چشم‌انداز تغییرات شیوه نگارش مقتل را بدین ترتیب ترسیم و به کهن‌ترین گزارش‌ها: به شرح زیر اشاره کرد:
راوی، شخصیت حاضر در کربلا است ...
_ قرن دوم:

روای متسبب یا مرتبط با افراد حاضر در کربلاست
← راوی - نویسنده چیره‌دست است (ابومخفف: وقعه الطف)
_ قرن سوم:

روایان - نویسندگان افزایش پیدا می‌کنند (۱۵ مقتل فهرست شده)
... تا این جا اثری در دست نیست

قرن چهارم:

روایان - نویسندگان افزایش پیدا می‌کنند (۱۵ مقتل فهرست شده)

عطف مقتل نویسی، به سبب تغییر در شیوه سنددهی و بروز سه شیوه متفاوت:

- اسناد: ذکر مطلب با ذکر راوی مطلب

- ترکیب چند روایت و یک‌جا آوردن سندها

- حذف سند و ترکیب روایت‌ها بدون سند

- قرن‌های پنجم و ششم:

بروز خلاقیت و نوآوری در شیوه صورت‌بندی مطلب، مانند:

- نظم دادن مطالب در قالب «مجلس» نزدیک شدن به روایت شفاهی مخاطب پسند

حیاتی در ادامه به سیر تاریخی مقتل‌نگاری اشاره کرد و شرح داد: دانش ما درباره مقتل و مقتل‌نگاری و به‌ویژه نگاه انتقادی ما به‌درستی یا نادرستی فحوای این نوشته‌ها، بیشتر به نگاه مقتل‌پژوهان و عاشوراپژوهانی گره خورده است که این متون را بر اساس «اعتبار تاریخی» دسته‌بندی کرده و یک خط‌کش تقویمی به‌دست داده‌اند.

- نوشته‌های قرن دوم تا هفتم: گزارش‌های تاریخ معتبر و مستند

- نوشته‌های قرن هشتم تا چهاردهم: نگارش‌های ادبی و داستانی- تاریخی

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی افزود: ما با یک دوگانه تاریخی/ تاریخی- داستانی در مقتل‌نگاری و حرکت مقتل‌نگاران از «چه گفتن» به «چگونه گفتن» روبه‌رو هستیم و انگیزه‌های مختلف متنی و فرامتنی موجب شده مقتل‌نویسی از نوشتن یک گزارش تاریخی محض، به سمت‌وسوی نوشتن گزارش تاریخی با پردازش ادبی و داستانی (روایت‌پردازی) حرکت کند.

حیاتی تأکید کرد: مرور اجمالی شیوه‌های نگارش تاریخ و به‌ویژه تاریخ کربلا نشان می‌دهد پس از افزایش مطالب گردآوری شده تاریخی، وثایع‌نگاران از شیوه‌های جدیدی در سنددهی و صورت‌بندی استفاده کردند که به تدریج زمینه‌های تغییر در مقتل‌نگاری را فراهم ساخت.

دو شیوه مقتل نگاری

(گزارش نویسی تاریخ و روایت پردازی واقعه تاریخی)
 حیاتی در ادامه بحث به دو شیوه مقتل نگاری که به موازات هم ایجاد شدند (گزارش نویسی تاریخ و روایت پردازی واقعه تاریخی) اشاره کرد و افزود: در همان قرن چهارم که افرادی مانند ابوالفرج اصفهانی (مقاتل الطالیین)، روایت‌ها را باهم ترکیب و سندها را یکجا ذکر می‌کند، یا ابن اعثم کوفی (الفتوح) روایت‌ها را بدون سند باهم ترکیب می‌کند، شیخ صدوق یکی از معتبرترین مقتل‌های حدیثی (مقتل‌الحسین) را می‌نویسد و در همان قرن پنجم و ششم که فتال نیشابوری (روضه‌الواعظین و بصیره‌المتعظین) مطالب خود را در قالب مجلس ساماندهی می‌کند و توجه مخاطب را علاوه بر محتوا به شکل اثر هم جلب می‌کند؛ یا ابن شهر آشوب گزارش تاریخی خود از ولادت تا شهادت امام حسین (ع) گسترده می‌کند، شیخ مفید یکی از معتبرترین مقتل‌ها (الأرشاد) را می‌نویسد و در همان قرن هفتم که مقتل نگاری به شدت افول می‌کند و وقفه‌ای پیش می‌آید که توجه نویسندگان را از محتوای معتبر تاریخی به آفرینش‌های خلاق ادبی هم جلب می‌کند، فرهاد میرزا معتمدالدوله اثر پژوهشی بسیار معتبری با عنوان قمقام زخار و صمصام بتار را می‌نویسد.

- گسترده‌تر کردن بازه تاریخی گزارش‌ها (از قبل ولادت امام حسین (ع) تا وقایع بعد از شهادت)
 - نقل برخی از گزارش‌ها برای اولین بار (و گاهی بدون سند)
 - گزارش واقعه عاشورا به زبان فارسی و در قالب شعر قرن هفتم:

همه خلاقیت‌های پیشین در شیوه سند دهی و صورت بندی به یک اصل و سنت تبدیل می‌شود (اصرار بر صورت بندی‌های جدید؛ نگارش مرثیه با انتشار ادبی؛ گزارش‌هایی برای نخستین بار و ...)
 تا اینجا مقتل‌ها گزارش تاریخی هستند.

قرن هشتم تا چهاردهم:
 افزون بر عوامل متنی فوق که ناخواسته مسیر گزارش نویسی تاریخی را به روایت پردازی ادبی تغییر می‌دهد، عوامل فرامتنی، آگاهانه و خودخواسته، نویسندگان را به برخورد هنری با عاشورا سوق می‌دهد، مانند «تغییر گفتمان اسلام سنی به اسلام شیعی در ایران» که مستلزم جهت‌دهی احساسات و عواطف است.

..... از این جا روایت به دو گروه سپرده می‌شود:
 پژوهشگران حوزه دینی و نویسندگان چیره دست مانند حسین واعظ کاشفی

اطلاق «تحریف» یا بازشناسی «هنر روایتگری»؟!

دکتر حیاتی در خصوص اطلاق «تحریف» یا بازشناسی «هنر روایتگری»؟! عنوان کرد: گزاره‌های ادبی مشمول صدق و کذب نیستند؛ همان‌گونه که شاهنامه فردوسی بر اساس انطباق یا عدم انطباق با واقعیت‌های تاریخی ایران باستان ارزیابی نمی‌شود.

این آثار با هدف تغییر یا تثبیت یک گفتمان، روایتی هنری از تاریخ به دست می‌دهند تا از طریق عواطف و احساسات، خواسته‌ها و تمایلات را به امری نزدیک یا از آن دور کنند. در حالی که تحریف امری است مربوط به شیوه‌های بازگویی پسینیان و ...

وی در ادامه نشست ضمن بیان سه نمونه از مقتل‌های تاریخی-داستانی، از نقل گفت‌وگوی شخصیت‌های کربلا که به دو شیوه مستقیم و غیرمستقیم هستند، سخن گفت و افزود: به طور خلاصه، در هر روایت، راوی گفت‌وگو شخصیت‌ها یا افکار درونی آن‌ها را می‌تواند به چند شیوه نقل کند که تأثیرگذار باشد. در نقل مستقیم: همه چیز سمت و سوی شخصیت است ← ارتباط با خود یا شخصیت دیگر پررنگ است ← حقیقت‌نمایی بیشتر است ← متن مستعد اجرا و نمایش است.

در نقل غیرمستقیم: تعبیرها بیشتر سمت و سوی راوی است ← ارتباط راوی با خواننده پررنگ است ← بازنمایی صادقانه و واقع‌گرایانه زندگی بیشتر است ← متن مستعد پرورش دلالت‌های ضمنی ادبی است. حیاتی در بخش پایانی سخنانش درخصوص نقش «زبان حال» در گفت‌وگوپردازی مقتل‌های تاریخی-داستانی توضیح داد: زبان حال، گفت‌وگویی فرضی است که نویسنده یا سراینده یک روایت از زبان شخصیتی بیان می‌کند و آن شخصیت در رخداد واقعی، چنان کلامی بیان نکرده است. استفاده از تعبیر زبان حال به قرن پنجم برمی‌گردد و ظاهراً نخستین کسی که از این تعبیر استفاده کرد، ابوحامد محمد غزالی (۲۵۰-۵۰۵ ق) بوده است. او این تعبیر را در تفسیر یا تأویل آیاتی از قرآن به کار برده است که در آنها سخن گفتن و شنیدن به موجودات بی‌زبان و ماورای طبیعی نسبت داده شده است.

لینک (پیوند) فایل صوتی نشست:

<https://www.ihcs.ac.ir/fa/news/25662>

مقتل‌نگاران از این شیوه برای بسط روایت بهره بردند؛ بدین معنا که جزئیاتی را از زبان شخصیت‌ها بیان کردند که در متون تاریخی موجود نیست و درواقع توصیف فرضی نویسنده از آن واقعیت است که متناسب فهم اوست؛ یا فرض می‌شود که اگر آن شخصیت‌ها می‌خواستند سخنی بگویند، چنین می‌گفتند.

نکته قابل توجه این است که مقتل‌نویسانی که به سرودن زبان حال پرداختند، در بیشتر مواقع به صراحت گفته‌اند که این اشعار، زبان حال شخصیت است، اما بسط گفت‌وگوهایی که به زبان حال آمده، این حضور راوی را محو کرده و گفتار مستقیم شخصیت بر حضور راوی چیره شده و همین امر سبب‌ساز مشتبه شدن زبان حال با زبان قال، و «تاریخی» قلمداد کردن «بیان هنری» شده است. وی همچنین ضمن برشمردن انواع زبان حال و ارائه نمونه‌هایی، یادآور شد: سه نوع زبان حال در مقتل‌های تاریخی-داستانی با ساختار نقل قول مستقیم گفتار وجود دارد: گفت‌وگو-زبان حال‌های پیش از نبرد، گفت‌وگو-زبان حال‌های هنگام نبرد و گفت‌وگو-زبان حال‌های پس از نبرد.

مرکز تحقیقات امام علی (ع)
با مشارکت معاونت کاربردی سازی علوم انسانی و فرهنگی برگزار می‌کند:

گفتگوهای روایی در مقتل‌های تاریخی-داستانی

سخنران: دکتر زهرا حیاتی
عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دبیر علمی: دکتر مالک شجاعی

زمان: یکشنبه ۱۱ شهریورماه ۱۴۰۳ ساعت: ۱۰ تا ۱۲
مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سالن ادب
پیوند ورود به نشست:
<https://webinar.ihcs.ac.ir/rooms/xp7-ow7-ace-kxf/join>

همسجی متن‌های پهلوی و تلمود بابلی

وی افزود: همسجی یا پژوهش‌های تطبیقی اگر بر چارچوب و رویکرد نظری علمی استوار نباشد، پژوهش را به بیراهه خواهد برد، اما اگر مبتنی بر چارچوب‌های پژوهشی درخوری باشد، آگاهی ارزنده‌ای از تأثیر و تأثر فرهنگ‌ها و زبان‌ها خواهد داد. چنانکه گاهی برخی بدون چارچوب و رویکرد نظری به میدان پژوهش‌های باستان‌شناسی و فرهنگ وارد شده‌اند و هر تندیس و پیکرک بانویی که از کاوش‌های باستان‌شناسی به‌دست آمده را با یک همسجی سرسری، آن‌هی‌تا پنداشته‌اند بدون اینکه به بافت و اقلیم و شمایل‌نگاری و متن‌های تاریخی توجه کرده باشند. یا گاهی پیش آمده است که در زبان‌شناسی، برخی بدون آگاهی از دانش زبان‌شناسی و نیز از سر تعصب به همسجی واژه‌ها و نیز ریشه‌شناسی پرداخته‌اند چنانکه ریشه‌شناسی و همسجی آنان به یاهوگویی و ریشه‌شناسی عامیانه درغلتیده است. وی افزود: یکی از پژوهش‌های جالب، به کاوش‌های باستان‌شناسی در میان‌رودان بازمی‌گردد که باستان‌شناسان شماری گل‌نوشته به‌دست آوردند

نشست همسجی متن‌های پهلوی و تلمود بابلی: موسی و گرشاسپ، اردشیر و هرود با سخنرانی دکتر خداداد رضاخانی، دکتر آزاده احسانی و به دبیری علمی دکتر شاهین آریامنش هجدهم شهریورماه در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار شد.

اندیشه‌های ایرانی همچون شاهباز، جهان را درنوردیده است

در آغاز این نشست دکتر آریامنش گفت: همسجی یکی از روش‌های پژوهشی است که سالیان سال است پژوهشگران عرصه‌های گوناگون از آن بهره می‌برند و پژوهش‌های عرصه باستان‌شناسی و زبان‌شناسی و تاریخ نشان می‌دهد که چگونه فرهنگ‌ها و زبان‌ها و اسطوره‌ها از همدیگر وام گرفته‌اند و به یکدیگر وام داده‌اند چنانکه برخی از اندیشه‌های ایرانی همچون شاهباز، گاهی از خاستگاه خود فرسنگ‌ها دورتر رفته و جهان را درنوردیده است و در سرزمین‌های دوردست هواخواه پیدا کرده است.

می‌کنند و می‌توانند در زمینه روشن کردن مسائل تاریخی چقدر راهگشا باشد. یکی از نگاه‌های پژوهشگران پرداختن به وصف ارتباط یهودیان با محیطشان در دوره ساسانی است. برخی این ارتباط را در نظر نمی‌گیرند و ارتباط با محیط غیریهودی، ارتباطات محدودی بوده است.

تلمود بابلی در بافت ایران ساسانی به وجود آمده است
در ادامه نشست دکتر احسانی نویسنده کتاب «موسی و گرشاسپ، اردشیر و هرود؛ پژوهش تطبیقی متون پهلوی و تلمود بابلی» گفت: نسخه انگلیسی این کتاب پیراسته شده رساله دکتر من است که امسال به زبان فارسی ترجمه شده و در آن به مطالعه تطبیقی پرداخته شده است. تلمود در ایران با جزئیات شناخته نشده است. تلمود بابلی متن بسیار دشواری است چراکه حجم بسیار زیادی از اطلاعات را در یک بازه زمانی طولانی داریم که گفته می‌شود تا قرن ششم و برخی می‌گویند تا قرن هشتم میلادی در حال تفسیر کردن تورات شفاهی بوده‌اند، اما تلمود اورشلیمی در قرن سوم و چهارم میلادی بسته می‌شود. در واقع تلمود تفسیری است بر تورات شفاهی.

و با رمزگشایی و خوانش آنها، با داستان توفان روبه‌رو شدند و بی‌درنگ به همسنگی آن گل‌نوشته‌ها با متن‌هایی همچون متن‌های یهودی پرداختند که همچنان این پژوهش‌ها ادامه دارد. او در پایان گفت: شاید گزاف نباشد اگر بگوییم، همسنگی متن‌های یهودی بیشتر با کتاب‌های دین‌های سامی بوده است که سپس تر پژوهشگران بر آن شدند تا متن‌های یهودی همچون تلمود را با متن‌های ایرانی به‌ویژه متن‌های پهلوی ساسانی همسنگی کنند تا بلکه از این راه فهم خود را از تلمود بیشتر کنند چنانکه پژوهشگری به نام روزنتال یادگیری زبان پهلوی ساسانی را برای شناخت تلمود بایسته می‌دانست. دکتر آزاده احسانی نیز از پژوهشگرانی است که به میدان همسنگی متن‌های پهلوی با تلمود درآمده است و تلاش او در این زمینه ستودنی است.

روش‌شناسی فقه‌الغهای

در مطالعات ایران‌شناسی مقبولیت دارد

در ادامه دکتر رضاخانی گفت: کتاب دکتر آزاده احسانی در زمینه مسائل تاریخی و دینی است. روش‌شناسی فقه‌الغهای در مطالعات ایران‌شناسی بیشتر مقبولیت و اقبال را دارد. خیلی از کسانی که در زمینه ایران‌شناسی فعالیت می‌کنند هنوز از روش فقه‌الغهای استفاده

و تلمود بابلی» گفت: به جز متن‌های پهلوی، متن‌های ادبیات کلاسیک فارسی، بسیار مهم هستند چراکه برخی از داستان‌های تلمود که بازتابی از بن‌مایه‌هایی متون پهلوی بوده است، دوباره وارد ادبیات فارسی شده است.

همچنین دکتر سیروس نصراله‌زاده، رئیس پژوهشکده زبان‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی در سخنانی گفت: معمولاً پژوهشگران غربی، ایران یا جهان ایران را حذف می‌کنند یا کم‌اهمیت جلوه می‌دهند که یهودیان در جایی زندگی می‌کردند و ارتباطی با ایران نداشتند، درحالی‌که آنها شهروندان ایران در دوره اشکانی و ساسانی بودند. زندگی کردن مردم و دین‌های مختلف در ایران ساسانی از نکته‌های مثبت ایران است و ایران را نباید محدود دید و این نگاه باید تصحیح شود و آشنادایی نکنیم.

وی افزود: در کتاب «موسی و گرشاسپ، اردشیر و هرود؛ پژوهش تطبیقی متون پهلوی و تلمود بابلی» بحث‌های مهم و خوبی انجام شده است. محققان تلمودی طبیعی است که به دنبال مفاهیم ایرانی از دیدگاه خودشان باشند. خانم شهرام‌بخت نیز در حد توانایی، تلاش خوبی کرده‌اند. چون متن تخصصی بوده و نیاز است تا برخی از موارد بهتر شود.

لینک (پیوند) فایل صوتی نشست:

<https://www.ihcs.ac.ir/fa/news/25674>

وی افزود: نخستین پژوهشگران غربی که به مطالعه تطبیقی پرداختند، یهودیان معتقد بودند و بعد از آن دانشگاهیان نیز به این عرصه وارد شدند. هدف یهودیان معتقد از مطالعه تطبیقی تلمود اورشلیمی و تلمود بابلی، پی بردن به چرایی تفاوت‌ها بود چراکه این دو تلمود تفاوت‌های با هم دارند. بنابراین به این نتیجه رسیدند که تلمود بابلی در بافت ایران ساسانی به‌وجود آمده است.

او افزود: دلیل اینکه ایران‌شناسان به متن تلمود بابلی نزدیک نمی‌شوند، خلاصه‌وار بودن آن است و به‌راحتی نمی‌توان از آن چیزی دریافت کرد و اختصارات و عبارات اختصاری فراوانی دارد که در جاهای خاصی استفاده می‌شود. درحالی‌که نیاز است تا ایران‌شناسان به این متن نزدیک شوند.

احسانی ادامه داد: تلمود در زمینه زبان فارسی متن جالبی است. در تلمود مثال‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهد ربی‌ها یا نخبگان یهودی فارسی می‌دانستند. یکی از ربی‌ها در جایی می‌گوید که چرا ما در بابل میان‌رودان به آرامی حرف می‌زنیم، ما در اینجا باید به فارسی حرف بزنیم یا به زبان دینمان عبری حرف بزنیم.

در ادامه هما شهرام‌بخت مترجم کتاب «موسی و گرشاسپ، اردشیر و هرود؛ پژوهش تطبیقی متون پهلوی

زنان، خانواده و سیر تحولات تاریخی

عضو هیأت علمی پژوهشگاه افزود: چنانچه بخواهیم از نگاه قرآنی بحث را بررسی کنیم که آیا اساساً اشتغال زنان حلال است یا خیر؟ باید بگوییم؛ در سوره نساء آیه ۳۲ به این امر پرداخته که نشان می‌دهد هر دو می‌توانند کار اقتصادی انجام بدهند. روایتی نیز از اصول کافی نقل می‌کنم که ام‌حسن می‌گوید، در راهی می‌رفتم با امام علی(ع) برخورد کردم. امام علی(ع) پرسیدند به چه کاری مشغول هستی؟ گفتم به بافندگی. ایشان گفتند: کار بسیار خوبی است و از حلال‌ترین کارهاست (اصول کافی، جلد ۵، ص ۱۵۱). از این روایت نکته‌ای مطرح می‌کنم که امام علی(ع) در برخورد با این خانم او را شناخته است، لذا اگر پوشیه زده بود او را نمی‌شناخت و نکته سوم که به‌نظرم جالب است در مورد حلال بودن یا نبودن موسیقی و نوحه‌خوانی است. حنان‌ابن‌سودیل می‌گوید: در محله ما زنی بود که کنیزی نوحه‌خوان داشت روزی به من گفت، شما که به محضر امام صادق(ع) می‌روید پرسید این خانم با نوحه‌خوانی برای من کار می‌کند و من هم از پول ایشان امرار معاش می‌کنم. حکم این مسئله را پرسید که آیا حلال است یا خیر؟ امام صادق(ع) در پاسخ فرمودند: چنانچه از پیش شرط نکند که چه مقدار به او بدهند، ایرادی ندارد (اصول کافی، جلد ۵، ص ۱۵۱). یعنی برای کارتان اجرتی مشخص نکنید.

چهارمین نشست از سلسله نشست‌های علمی گروه پژوهشی مطالعات زنان و خانواده پژوهشکده علوم اجتماعی با محور «زنان، خانواده و سیر تحولات تاریخی» بیستم شهریورماه در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به‌صورت حضوری برگزار شد. سخنرانان این نشست دکتر الهام ملک‌زاده، دکتر صفورا برومند و دکتر سیدرحیم ربانی‌زاده (اعضای هیأت علمی پژوهشگاه) بودند.

زنان و تجارت در دوره اسلامی

در ابتدای نشست دکتر ربانی‌زاده، دبیر علمی نشست با عنوان «زنان و تجارت در دوره اسلامی» مطالب خود را ارائه و با مروری تاریخی به چند نکته اشاره کرد و گفت: نکته نخست این است که متأسفانه تاریخ ما تاریخی مردانه است. یعنی آنچه که بیشتر در رابطه با مردان است در تاریخ نگاشته شده است. نکته دوم؛ تاریخ ما عمدتاً به ماجراهای تاریخی مثل: جنگ و جدال آن‌هم بیشتر از نگاه قوم غالب پرداخته شده است. به این دلیل تاریخ ما به مواردی چون تاریخ اجتماعی، زندگی مردم و اوضاع اقتصادی کمتر پرداخته است. نکته سوم اینکه باید از لایه‌لای متون بسیار تاریخی، به مطالب اندکی در این حوزه دست پیدا کنیم. البته با ذکر این نکته که در تاریخ معاصر، نقش زنان در این خصوص پررنگ‌تر بوده است.

نقش تحول حرفه مامایی در سیاست‌های نوسازی ایران در دوره رضاشاه

سخنران دوم نشست، دکتر ملک‌زاده بحث خود را با عنوان «نقش تحول حرفه مامایی در سیاست‌های نوسازی ایران در دوره رضاشاه» ارائه کرد و با اشاره به اینکه با تحکیم پایه‌های حکومت پهلوی، پی‌ریزی نظامی نوین آغاز شد، ادامه داد: رضاشاه و همکارانش بر اساس برنامه‌های بلندپروازانه خود، در امور اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی بنای تغییرات وسیعی را گذاشتند که به زعم ایشان، تنها از راه نوسازی کشور و غربی کردن جامعه قابل اجراء بود. از مهم‌ترین اقدامات، اموری بود که جامعه زنان را در بر می‌گرفت. تشکیل مؤسسه‌ها و سازمان‌های ویژه حمایت زنان باردار و کانون‌های معاینه عمومی و مجانی برای کودکان شیرخوار (دارالرضاعه) در همه نقاط کشور که به خانواده‌های فقیر، شیر تازه داده می‌شد تا آن را به کودکان شیرخوار بدهند. در این مراکز برای آشنا کردن عموم خانواده‌ها با مبانی بهداشت و طرز نگهداری و تغذیه کودکان شیرخوار مجالس سخنرانی برپا می‌شد.

دکتر ربانی‌زاده در ادامه بحث به مفهوم تجارت و تفاوت آن از گذشته تاکنون اشاره کرد و گفت: تجارت به معنای دوره قبل تا الان تفاوت بسیاری دارد. مثلاً وقتی فردی تجارت پسته می‌کرد، فقط پسته صادر و وارد نمی‌کرد. همچنین با مرور تاریخی متوجه می‌شویم که زنان در بسیاری از امور حضور داشتند در بیعت پیامبر، در جنگ‌های مختلف (حتی به مداوای مجروحان می‌پرداختند) در مهاجرت به حبشه، در شعب ابی‌طالب و... حضور مؤثری داشتند. از زنانی که می‌توانیم در این خصوص نام ببریم، ام شریک انصاری که معمولاً ثروتش را از راه تجارت به‌دست می‌آورد، همچنین قیله العماریه خدمت پیامبر (ص) رسید و گفت: من به کار خرید و فروش مشغول هستم، چانه‌زنی بکنم یا خیر؟ پیامبر فرمودند: یک قیمت قطعی تعیین کنید. ام الصاعب نیز زنی بود که در تجارت عطر مشغول بود و پیامبر (ص) هم از او عطر می‌خرید. عامل اساسی جنگ بنی‌قینقاع همین زن بود که به تجارت مشغول بود و یهودیان او را مورد آزار و اذیت قرار می‌دادند (مغازی، جلد ۱، ص ۱۷۶). و زینب دختر جحش اسدی که در صنایع دستی مشغول بود.

گروه پژوهشی مطالعات زنان و خانواده
پژوهشگاه علوم اجتماعی برگزار می‌کند:

سلسله نشست‌های گروه پژوهشی مطالعات زنان و خانواده پژوهشگاه علوم اجتماعی
چهارمین نشست

زنان، خانواده و سیر تحولات تاریخی

سخنرانان:

دکتر الهام ملک‌زاده
(دانشیار پژوهشگاه تاریخ)
نقش تحول حرفه مامایی
در سیاست‌های نوسازی ایران در دوره رضاشاه

دکتر صفورا پرومند
(استادیار پژوهشگاه تاریخ)
موزهای برای مادرانه‌گی

دکتر سید رحیم ربانی‌زاده
(دانشیار پژوهشگاه تاریخ)
زنان و تجارت در دوره اسلامی

دبیر علمی نشست:
دکتر سید رحیم ربانی‌زاده

زمان: سه‌شنبه ۲۰ شهریورماه ۱۴۰۳ ساعت: ۱۰ تا ۱۲
مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سالن ادب

ضرورت ایجاد موزه‌ای برای مادرانگی

سخنران سوم نشست، دکتر صفورا برومند مطالبش را با عنوان «موزه‌ای برای مادرانگی» آغاز کرد و با اشاره به اینکه مادرانگی به عنوان حس، غریزه یا تجربه‌ای پیچیده و ارزشمند، یکی از چالش‌برانگیزترین تجربه‌ها یا وظایف نیز به‌شمار می‌رود، تأکید کرد: مادرانگی فرآیندی را از بارداری تا زایمان و پرورش و آموزش فرزند را شامل می‌شود. این فرآیند در بیشتر موارد رشد روانی مادر را به‌دنبال دارد که موضوع مهمی در مطالعات روان‌شناختی است.»

این عضو پژوهشگاه تاریخ ایران پژوهشگاه علوم انسانی، در ادامه به این موضوع پرداخت که «مادری و مادرانگی از دیرباز یکی از مؤلفه‌های شاخص فرهنگی و اجتماعی در جوامع بشری بوده است و برداشت کمابیش مشابهی از این مفاهیم در همه جوامع وجود دارد و در سطح مناسبات بین‌نسلی خانواده، در بیشتر جوامع، بر شأن و تکریم مادر و مادری تأکید شده است.»

دکتر برومند در ادامه، ضمن اشاره به تعاریف علمی از مادرانگی یادآور شد: «بخشی از این حس یا غریزه، در ساختار فیزیکی و روحی شکل می‌گیرد و بخش دیگر، تحت تأثیر فرهنگی که مادر در آن رشد می‌کند، متبلور می‌شود. از این منظر، از مادرانگی می‌توان به‌عنوان میراث فرهنگی یاد کرد که مظاهر آن در قالب میراث فرهنگی ملموس و میراث فرهنگی ناملموس قابل شناسایی و درک است.»

به‌مرور زمان و با اجرای برنامه‌های حکومت در امور بهداشتی و درمانی، خانواده‌های بیشتری از طبقه تحصیل کرده و مرفه برای درمان بیماری و زایمان به بیمارستان‌ها مراجعه کردند. در این حال مدرسه قابلیت همراهی با اجرای برنامه‌های اصلاحی پیشرفت کرد و توجه حکومت و مردم به آن بیشتر شد. ضمن آن‌که پایه‌پای این دگرگونی‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، به‌تدریج نهادهای فرهنگی و اجتماعی متعددی نیز تأسیس شد که زمینه‌های حضور زنان در جامعه را آماده و هموار می‌کرد.

دکتر ملک‌زاده افزود: تأسیس آموزشگاه‌های مامایی در تهران و چند شهر بزرگ کشور، به تبدیل حرفه قابلیت سستی به مامایی علمی و قابل‌بی‌تجربه و بی‌سواد به مامای درس‌خوانده و دوره‌دیده از طریق پزشکان و استادان فن انجامید. درحقیقت طراح، مجری و پشتیبان این جریان پزشکان تحصیل‌کرده بودند و پس از آن دانشگاه تهران، که نتایج مثبت آن برای عموم مردم ملموس بود. زیرا حرفه قابلیت با جان زنان و نوزادان آنها بستگی تام و تمام داشت. در فرایند این گذار، آموزش مامایی از مدارس قابلیت آغاز و به دارالمعلمیات پیوند خورد و در نهایت ذیل مدرسه عالی مامایی، صیغه علمی و تخصص بیافت. هرچند که در مسیر این تغییر و تحول، دچار کاستی‌ها، ایرادات و نواقصی بود که موجب تضییع حقوق برخی داوطلبان و علاقه‌مندان تحصیل در رشته مامایی هم شد.

درخصوص زایمان و شیوه‌های محافظت از مادر و کودک در برابر چشم‌زخم، شیوه‌های آشپزی مرتبط با سلامت مادر و کودک،...» نام برد.

بخش پایانی صحبت‌های دکتر برومند به شیوه‌های بازنمایی این موارد فرهنگی ملموس و ناملموس مادرانگی در موزه‌ها، اختصاص داشت. وی در این خصوص یادآور شد: پیوند بین مادر و فرزند قوی‌ترین و مهم‌ترین پیوند در طبیعت است و در دورانی که به واسطه جهانی‌شدن رسانه‌های ارتباط جمعی، هویت فردی و اجتماعی جوامع در معرض خطر تغییر و حتی نابودی قرار دارد. حفظ، نگهداری و پرورش این میراث فرهنگی ارزشمند، از وظایفی است که به‌گونه‌ای مستقیم و ملموس در فضای موزه و با بهره‌مندی از شیوه‌های نوین ارتباطی و ارائه امکان‌پذیر است. در جامعه کهن‌سال ایران با بهره‌مندی از فرهنگی غنی در حوزه مادرانگی که مظاهر آن در معرض شدید فراموشی قرار دارد، ایجاد موزه‌ای برای مادرانگی از ضروریات انکارناپذیر به‌شمار می‌رود. امید است که این امر در آینده نزدیک میسر شود.

لینک (پیوند) فایل صوتی نشست:

<https://www.ihcs.ac.ir/fa/news/25683>

وی سپس با ارائه تعاریف از میراث فرهنگی ملموس و ناملموس و آخرین تعریف رسمی به‌عمل آمده از نهاد موزه، بر این نکته تأکید کرد که موزه‌ها برای حفظ، نگهداری و انتقال میراث فرهنگی ملموس و ناملموس مادرانگی، بهترین گزینه به‌شمار می‌روند. این پژوهشگر موزه، نمونه‌هایی از میراث ملموس مرتبط با این موضوع را معرفی کرد که عبارتند از: «لوازم مربوط به نگهداری و پرورش کودک، پوشاک مادر، پیکرک‌ها و مجسمه‌های مرتبط با اساطیر حامی مادرانیا الهه‌های باروری، مجموعه آرایه‌های برای دوری مادر و فرزند از چشم زخم، اسناد و مدارک مرتبط با مادران و حقوق اجتماعی آنها، کتاب‌های پزشکی یا رسالات دینی مرتبط با سلامتی مادر و فرزند، مجموعه آثار باستانی و تاریخی شامل سنگ‌نگاره‌ها، نقاشی‌ها، دیوارنگاره‌ها، دست‌دوزها و دست‌بافت‌های مادران، مزین به مضامین مرتبط با مادرانگی». برومند در حوزه میراث فرهنگی ناملموس یا همان مظاهر، تولیدات یا فرایندهای فرهنگی و معنوی که با گذشت زمان و از نسل‌های پیشین باقی مانده‌اند، از «فولکلور یا فرهنگ و باور مردم شامل افسانه‌ها، داستان‌ها و آیین‌ها و آداب داستان‌سرایی، لالایی‌ها، ضرب‌المثل‌ها، باورهای

تاریخ اقتصادی ایران؛ زمین‌داری و اقتصاد ارضی در ایران

دکتر عبداللهی گفت: در دهه‌های آغازین سده سیزدهم شمسی با بهبود راه‌های ارتباطی و ورود وسایل باربری همچون کامیون به ایران، خطر بروز قحطی‌های ادواری از میان رفته بود و به علت افزایش بیکاری پنهان در روستا، روستائیان همچنان با مشکل فقر و گرسنگی روبه‌رو بودند. بنا بر برخی محاسبات، نیمی از جمعیت روستاهای کشور پیش از اصلاحات ارضی، با توجه به نسبت فرد به واحد سطح زیر کشت، اضافی بودند. سیاست‌گذاران اقتصادی در دهه ۴۰ شمسی امیدوار بودند از طریق اصلاحات ارضی و توزیع عادلانه‌تر زمین و مهاجرت اضافه جمعیت روستایی به شهرها، وضعیت معیشتی روستائیان کشور بهبود یابد. مدعیان سخنران در ارائه مقاله این بود که اصلاحات ارضی نتوانست تغییر محسوسی در سطح زندگی اکثریت روستائیان ایجاد کند. بر این اساس، وضعیت معیشتی روستائیان پیش از اصلاحات ارضی شرح داده شد و سپس، بر اساس

دومین نشست از سلسله نشست‌های تاریخ اقتصادی ایران (زمین‌داری و اقتصاد ارضی در ایران) به همت پژوهشکده تاریخ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، بیست‌وششم شهریورماه برگزار شد. در این نشست دکتر محمدجواد عبداللهی (عضو هیأت علمی کتابخانه ملی ایران)، دکتر زینب قنبرنژاد (استاد دانشگاه بوشهر) و دکتر حبیب‌الله سعیدی‌نیا (دانشیار گروه تاریخ دانشگاه خلیج فارس) به سخنرانی پرداختند و مدیریت جلسه هم بر عهده دکتر سالاری‌شادی بود. فقر غذایی در مناطق روستایی ایران پس از اصلاحات ارضی

در ابتدای نشست دکتر عبداللهی درمورد «فقر غذایی در مناطق روستایی ایران پس از اصلاحات ارضی» به نکاتی اشاره کرد و به مشخصه نظام بهره‌برداری از زمین در ایران پیش از اصلاحات ارضی و فقر اکثریت کشاورزان و دهقانان و قوت اندک آنان و شرایط سخت آنان در بخش کشاورزی پرداخت.

نواحی شمال و غرب کشور و ویژگی مالکان نواحی جنوب که از بزرگ مالکان کشور (البته مالکان چندان ثروتمندی نبودند) از نظر وسعت اراضی محسوب می‌شدند اشاره کرد و گفت: بسیاری از این مالکان به دلیل مقروض بودن مجبور بودند، سالانه مقداری از اراضی خود را به ثروتمندان شهری یا تجار واگذار کنند. در جنوب نیز با توجه به کشت انواع محصولات کشاورزی و محدودیت آب در این نواحی، مالکان بهره‌های متفاوتی در نواحی مختلف از رعایا مطالبه می‌کردند. با توجه به وابستگی شدید مالکان به بهره مالکانه، آنها سعی در اخذ مالیات هرچه بیشتر از رعایا داشتند، از این رو می‌توان گفت که رعایای فارس نیز از فقیرترین و محروم‌ترین رعایای کشور بودند. در بخش پایانی نشست نیز به دنبال سلسله مباحثی که درخصوص تاریخ اقتصادی معاصر ایران با تکیه بر مسئله زمین و انباشت سرمایه طرح شد، بر ادامه برگزاری چنین نشست‌هایی تأکید شد.

لینک (پیوند) فایل صوتی نشست:

<https://www.ihcs.ac.ir/fa/news/25692>

تحلیل آمارهای مصرف خانوارهای روستایی، وضعیت شاخصه‌های غذایی روستائیان بررسی شد و نشان دادند که اصلاحات ارضی چه تأثیری بر شاخصه‌های فقر غذایی در ایران پس از اصلاحات ارضی داشته است.

بررسی وضعیت مالکیت و بهره مالکانه در فارس در آستانه اصلاحات ارضی

سخنران دوم نشست، دکتر قنبرنژاد مقاله مشترک خود با دکتر سعیدی‌نیا را با عنوان «بررسی وضعیت مالکیت و بهره مالکانه در فارس در آستانه اصلاحات ارضی» ارائه کرد. وی با تبیین وضعیت مالکیت و بهره مالکانه در آستانه اصلاحات ارضی فارس به مشروع مباحث مرتبط با نواحی زیر سلطه عمده مالکین متنفذ و قدرتمند محلی پرداخت و در مورد بخش عمده‌ای از ناحیه که در قلمرو ایلات و عشایر نواحی جنوب کشور بود و خوانین آن صاحبان املاک بسیاری در فارس بودند و در حق رعایای خود ظلم و اجحاف بسیاری روا می‌داشتند، نکاتی را یادآور شد.

دکتر قنبرنژاد همچنین به شرایط اراضی کشاورزی در نواحی جنوب کشور و شرایط آب و هوایی و نوع خاک آن از نظر مرغوبیت و حاصل‌خیزی در مقایسه با

واکاوی وضعیت بخش رسانه‌های خدمت عمومی در ایران

خود، تصویری از وضعیت موجود این مراکز در اجرای سنجش‌ها اعم از روندها، ابعاد، روش‌ها، چالش‌ها، الگوها و استانداردهای سنجش‌ها و... ارائه کرد. وی به محدودیت‌هایی که متوجه تعریف دقیق مفهومی و عملیاتی واژه «سنجش رسانه‌ها» است، تأکید کرد و توضیحاتی در مورد تفاوت در مفهوم و اجرای نظارت، ارزیابی، مخاطب‌سنجی، افکارسنجی، پایش، رصد و... ارائه داد.

خیرخواه گفت که اغلب در سازمان رسانه‌ای موضوعاتی چون محتوا، مخاطب، عملکرد سازمانی، ارزیابی کیفی و... مورد سنجش قرار می‌گیرند و در ایران موارد فوق در مورد صداوسیما به شکل زیر اجرا می‌شود: در مرکز نظارت و ارزیابی سازمان صداوسیما بیشترین مطالعات متوجه محتواست با تأکید بر نظارت و بررسی متون رسانه‌ای. مرکز تحقیقات صداوسیما مخاطب‌پژوهی، افکارسنجی و اثرسنجی را در دستور کار اصلی خود قرار داده است و شورای نظارت بر صداوسیما نیز بر سطوح مختلف و مدیریت‌های سازمان، بررسی نحوه سیاست‌گذاری و تعیین اهداف رسانه ملی، نظارت و کنترل دارد. سایر مراکز نیز به فراخور موضوع‌های سپرده‌شده طیفی از موضوع‌هایی چون مخاطب، محتوا و تأثیر را مورد سنجش قرار می‌دهند، مثل مرکز رصد فرهنگی یا ایسپا، خانه ملت و... که مصرف رسانه‌ای مخاطبان را ذیل مصرف فرهنگی و طرح‌های مرتبط مورد سنجش قرار می‌دهند.

نشست تخصصی «واکاوی وضعیت سنجش رسانه‌های خدمت عمومی در ایران» به همت پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و با همکاری گروه رسانه، ارتباطات جمعی و فضای مجازی مرکز پژوهش‌های مجلس هجدهم شهریور ماه با سخنرانی طاهره خیرخواه (پژوهشگر رسانه)، دکتر سیده زهرا اجاق (رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات)، دکتر سیدعلی حسینیان (مدیرگروه رسانه، ارتباط جمعی و فضای مجازی مرکز پژوهش‌های مجلس) و دکتر حسین بصیریان جهرمی (مدرس و پژوهشگر علوم ارتباطات) برگزار شد.

واکاوی وضعیت سنجش رسانه‌های خدمت عمومی در ایران

در ابتدای این نشست طاهره خیرخواه، مجری طرح «واکاوی وضعیت سنجش رسانه‌های خدمت عمومی در ایران» که با عنوان گزارش نظارتی در مرکز پژوهش‌های مجلس انجام گرفته است، سخنرانی خود را به چالش‌ها و محدودیت‌های سنجش رسانه‌های خدمت عمومی به‌ویژه رادیو و تلویزیون در ایران اختصاص داد.

خیرخواه ضمن ارائه تعریفی از انواع مالکیت رسانه و چالش‌های واژه «خدمت عمومی» در مورد رسانه‌ها، با معرفی اهداف و مأموریت‌های نهادها و مراکز متولی امر سنجش صداوسیما جمهوری اسلامی (درون و بیرون از سازمان صداوسیما) به‌عنوان مورد تحقیق

به محققان، سایر نهادها و مخاطبان در آنها تعریف نشده و مورد غفلت قرار گرفته است و اکثر این سازمان‌ها تنها متعهد به پاسخ‌گویی به نهادها و رؤسای بالادستی خود هستند و نسبت به محققان و مخاطبان وظیفه و مسئولیتی برای پاسخ‌گویی ندارند و در اهداف، مأموریت‌ها و روند فعالیت‌های مراکز مورد مطالعه، اهتمام و ضمانت اجرایی لازم بر کاربست نتایج سنجش‌های انجام شده دیده نشده است.

از این‌رو، وی پیشنهاد کرد که وجود حلقه اتصالی میان مراکز تحقیقاتی متمرکز بر امر سنجش صداوسیما در بهره‌وری از امکانات و نتایج تحقیقات یکدیگر تأثیرگذار است. برای مثال مشارکت مراکز تحقیقاتی و نظارتی همراه با بازتعریف وظایف، تعهدات و نقش‌ها، مسئولیت و پاسخ‌گویی نسبت به روند انجام سنجش‌ها و نتایج استخراج‌شده، تقویت‌کننده سنجش رسانه‌های خدمت عمومی در ایران خواهند بود و ضمن تجمیع داده‌ها و تأمین ابزار لازم برای تحقیقات با سایر مراکز یا نهادهای همسو می‌توانند به‌شرط برخورداری از صلاحیت لازم، از

یکی از مهم‌ترین یافته‌های پژوهش خبرخواه در مورد نهادها و مراکز متولی؛ محرمانه بودن گزارش‌ها و عدم دسترسی مخاطبان، نخبگان و صاحب‌نظران از جزئیات و روند انجام پژوهش‌ها بوده است که شفافیت در این امر یا بازنگری در طبقه‌بندی محرمانگی نتایج این گزارش‌ها می‌تواند به افزایش اعتماد عمومی منجر شود. به‌نظر می‌رسد «مخاطب» اگرچه در نظرسنجی‌های مرتبط با اثرسنجی‌ها، سنجش رضایت، افکارسنجی و... مورد مشارکت قرار می‌گیرد، اما اغلب از دسترسی به نتایج این سنجش‌ها در سطوح مختلف بی‌بهره است و تأثیر چندانی از کاربست نظراتش در تغییر محتوای ارائه شده در صدا و سیما اعم از آنتن، کنداکتور و... نمی‌بیند (این مخاطبان شامل مردم، پژوهشگران و متخصصان این حوزه هستند). برای این مراکز التزام و مسئولیتی برای ارائه گزارش به مردم (باوجود تأکیدات قانونی) و پاسخ‌گویی نسبت به تغییرات ناشی از یافته‌های افکارسنجی‌ها، در وظایف و مأموریت‌ها، تعریف نشده است.

خبرخواه در ادامه توضیح داد: چالش‌های مورد اشاره، بیش از همه برآمده از مأموریت‌ها و برنامه‌ها، اساسنامه و... این مراکز است که وظیفه ارائه گزارش یا نتایج

نظام‌های رسانه‌ای وشیوه‌های سنجش رسانه‌ها

در ادامه نشست دکتر اجاق، با موضوع «نظام‌های رسانه‌ای و شیوه‌های سنجش رسانه‌ها» به ارائه سخنرانی پرداخت و توضیح داد: با توجه به اینکه رسانه، ابزار تأثیرگذاری است، در کشورهای مختلف، برداشت‌های متفاوتی از مفهوم و کارکرد آن وجود دارد و مهم است که در ابتدا مشخص شود ارزیابی، سنجش، نظارت... از دیدگاه چه کسی انجام می‌شود؟ و در چه گستره‌ای (محلی، منطقه‌ای یا ملی) انجام می‌شود و اینکه اگر از دیدگاه یا منظر کاربر مدنظر است، باید توضیح داد که چرا برخی از رسانه‌ها در برخی بخش‌ها دارای گستره و تأثیر بیشتری هستند و در برخی دیگر نه؟! در ضمن بدون توجه به ویژگی‌های خاص یک ملت، نظام سیاسی احزاب، رابطه بین منافع سیاسی و اقتصادی و توسعه جامعه مدنی نمی‌توان ماهیت سیستم‌های رسانه‌ای را درک کرد. چرا که رسانه‌های جمعی از ابزار به کنش‌گر تبدیل شده‌اند: یعنی بر جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کنند تأثیر می‌گذارند و آن را تغییر می‌دهند. بنابراین مدل‌های ایده آل در رابطه سیستم‌های سیاسی و رسانه‌ای وجود دارد؛ مدل‌هایی چون مدل رسانه‌ای مدیترانه‌ای/قطبی‌گرای کثرت‌گرا، مدل رسانه‌ای آتلانتیک شمالی/لیبرال، مدل رسانه اروپای شرقی/پسا کمونیستی، شامل کشورهای اروپای شرقی و غیره که لازم است امر سنجش، نظارت یا ارزیابی با مد نظر داشتن این مدل‌ها و نظام رسانه‌ای حاکم، پیاده‌سازی شود.

نتایج گزارش‌های طبقه‌بندی شده نیز بهره ببرند و با این کار علاوه بر جلوگیری از موازی‌کاری‌های پژوهشی می‌توان با استفاده از فناوری‌های نوین رسانه‌ای (نظیر ابزار تسهیل‌کننده هوش مصنوعی در جمعیت و تحلیل داده‌ها)، مانع از اتلاف هزینه‌ها شد و با هم‌افزایی‌ها، فرایندها و روندهای فعلی نظارت و ارزیابی‌ها را بهبود بخشید.

پیشنهاد دیگر گزارش‌خواه در این مورد این بود که سازوکار مشخص برای کاربست نتایج و یافته‌های سنجش‌ها و اعمال آن در عملکرد آتی برای افزایش اعتماد مخاطبان و مشارکت پژوهشگران با اعتماد به نتیجه‌بخش و مؤثر بودن مشارکت در سنجش‌ها و مشاهده تأثیرات آنها ایجاد شود. این امر می‌تواند با تعریف الزامات قانونی مشخص برای اعمال نتایج نظرسنجی‌ها در اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها عملی شود. در این گزارش همچنین پیشنهاد شده است که نهاد یا مرکزی از میان یا فرای این مراکز و نهادها جهت جمعیت یافته‌ها، کاربست نتایج، با مأمور تأمین ضمانت اجرایی لازم برای تغییرات ناشی از نتایج سنجش‌ها و اعلام آن به مخاطبان و نهادهای هم‌سو یا فرادستی تعریف شود. به‌عنوان مثال نهاد یا مرکزی متولی و مسئول بررسی تأثیر نتایج سنجش‌ها بر حسن انجام و روند فعالیت‌ها و عملکرد آتی سازمان صدا و سیما باشد.

جمهوری اسلامی ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
مرکز پژوهش‌های فرهنگی و ارتباطات
با همکاری مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی برگزار می‌گردد:

واکاوی وضعیت سنجش رسانه‌های خدمت عمومی در ایران

سخنرانان:
دکتر سیده زهرا اجاق (رئیس پژوهشگاه ارتباطات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)
دکتر سیدعلی محسنیان (مدیر گروه رسانه، ارتباط جمعی و فضای مجازی مرکز پژوهش‌های مجلس)
دکتر حسین بصیریان چهرمی (مدرس و پژوهشگر علوم ارتباطات)
طاہره خیرخواه (پژوهشگر رسانه)

یکشنبه ۱۸ شهریورماه ۱۴۰۳ ساعت: ۱۰ تا ۱۲
مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سالن ادب

پیوند ورود به نشست: <https://webinar.ihcs.ac.ir/rooms/02c-z7r-hvt-1rqjoim>

اهمیت بحث سنجش رسانه‌ها

رسانه‌ای برای اطمینان از شفافیت، دقت و صحت اطلاعات آنها برنامه‌ریزی می‌شود. سنجش‌ها باعث می‌شوند فرایند تصمیم‌گیری و عملکرد رسانه‌ها قابل اعتماد و شفاف‌تر شود که باعث ارتقاء سطح اعتماد عمومی به رسانه‌ها می‌شود؛ سنجش رسانه‌ها به‌طور کلی می‌تواند با شناسایی نقاط ضعف و نیازهای رسانه، زمینه برنامه‌ریزی مناسب برای بهبود عملکرد آنها را فراهم آورد.

وی به پیوستگی زنجیروار مسائل مربوط به سنجش رسانه‌های خدمت عمومی اشاره کرد و مسئله محرمانگی، مسئله فقدان ضمانت اجرا، فقدان شاخص‌های ترکیبی در پژوهش‌ها، بی‌توجهی به مخاطب و... را پیوسته به هم دانست که حل این مسائل نیازمند در کنار هم دیدن آنهاست.

براساس توضیح دکتر محسنیان، ورود مرکز پژوهش‌های مجلس و گروه رسانه، ارتباطات جمعی و فضای مجازی به این امر، به دلیل موضوع مهم «مرجعیت رسانه‌ای» بوده است که یکی از ابعاد و شاخص‌های آن «سنجش رسانه‌ها» است. لذا تصمیم گرفته شد روند سنجش و پایش رسانه‌های خدمت عمومی اعم از صداوسیما، مطبوعات و خبرگزاری‌ها در ایران مورد بررسی قرار گیرد. گزارش نظارتی که مورد بررسی قرار گرفته است، قدم اول در راستای بررسی و آسیب‌شناسی نهادهای متولی بود که با شناخت فرایند انجام کار آنها، آغاز شد و با همکاری این نهادها و مطالعات اسنادی گزارش حاضر تهیه و تنظیم شد.

در ادامه نشست، دکتر محسنیان با ارائه توضیحاتی درباره اهمیت بحث سنجش رسانه‌ها به عنوان یکی از شاخص‌های تحقق «مرجعیت رسانه‌ای» سخن گفت و علت همکاری و تعامل مرکز پژوهش‌های مجلس و پژوهشکده مطالعات فرهنگی ارتباطات، راهبری گزارش نظارتی انجام گرفته با این موضوع در مرکز پژوهش‌های مجلس دانست و هدف از این گونه نشست‌ها را جمع و بهره‌مندی از نظرات صاحب‌نظران و متخصصان امر در پژوهش‌های آتی مرکز اعلام کرد.

او توضیح داد: رسانه‌ها نقش مهمی در شکل‌دهی به نظرها و عقاید عمومی و حتی سیاست‌ها و تصمیمات عمومی دارند. بنابراین سنجش‌ها و پایش‌های

سومین نکته در سیاست‌های متأخر در قانون برنامه هفتم، مسئله فراگیری و پوشش‌های جغرافیایی و جمعیتی پیش‌بینی شده و وزارت ارتباطات مکلف شده است که آن را تحقق بخشد. البته این سیاست‌های اعلام شده، با سیاست‌هایی که در مطالعات تطبیقی از رسانه‌های خدمت عمومی انتظار می‌رود؛ تطابق ندارد و لازم است که شاخص‌های دیگری نیز در سنجش‌ها دیده شود و لازم است که در این سیاست‌ها بازنگری انجام گیرد.

براساس توضیح این پژوهشگر مرکز پژوهش‌های مجلس نهادهای متولی سنجش‌ها موظف هستند گزارش‌ها را شفاف و براساس قوانین طبقه‌بندی در اختیار قرار دهند و هم‌افزایی این نهادها در تمامی مراحل اجرای سنجش‌ها بسیار مؤثر خواهد بود و بر افزایش اعتماد عمومی مخاطبان تأثیر بسیاری دارد. نتایج این پژوهش همان‌طور که عنوان شد، باید به جزئیات در تحقیقات و پژوهش‌های آتی مورد آسیب‌شناسی دقیق‌تری قرار گیرد: طبقه‌بندی محرمانه نتایج و یافته‌ها، عدم دسترسی نخبگان و عموم مردم به اطلاعات و ابزار انجام سنجش‌ها و نتایج تحقیقات، عدم ارتباط مراکز همسو در روند انجام سنجش‌ها و بهره‌مندی از امکانات یکدیگر، عدم تعریف سازوکار تسهیم دانش بین این مراکز، عدم توجه به نقش مخاطب به‌مثابه عامل مؤثر بر محتوای رسانه و تقلیل آن به‌عنوان مشارکت‌کننده صرف در نظرسنجی‌ها، مهم‌ترین چالش‌های انجام سنجش رسانه‌هاست که نیازمند بازنگری در وظایف و مأموریت‌های فعلی مراکز متولی سنجش صداوسیماست.

دکتر محسنیان در ادامه به سیاست متأخر نظام رسانه‌ای ذیل قانون برنامه هفتم اشاره کرد؛ نکته اول، همگرایی در رصد و سنجش رسانه‌های خدمت عمومی است که بند ب ماده ۷۵ به آن اشاره دارد.

«به‌منظور احصای دقیق و برخط داده‌های آماری مورد نیاز به‌جهت تسهیل پردازش، تحلیل دقیق و ایجاد بستر مناسب برای آینده‌پژوهی روندهای سبک زندگی جامعه ایرانی، شناخت تحولات فرهنگی-ارتباطی و همچنین انتشار آنها، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است با همکاری سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران و راهبری و نظارت مرکز رصد و برنامه‌ریزی و ارزیابی دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی و با رعایت اصل بیست‌وپنجم (۲۵) قانون اساسی و قانون مدیریت داده‌ها و اطلاعات ملی نسبت به راه‌اندازی سامانه رصد، پایش و سنجش مستمر شاخص‌های فرهنگ عمومی، سبک زندگی مردم، مرجعیت رسانه‌ای و وضعیت ارتباطات کشور اقدام کند. دستگاه‌های اجرایی و دارندگان پایگاه‌های داده موضوع این بند، موظفند نسبت به ارائه مستمر و جامع داده‌ها به این سامانه به‌صورت برخط اقدام کنند. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است ضمن برقراری دسترسی برخط مجلس به سامانه فوق، گزارش تغییرات شاخص‌های فرهنگ عمومی را سالانه به کمیسیون فرهنگی مجلس ارسال کند».

دومین نکته اینکه سنجش در رسانه‌های خدمت عمومی، کاملاً کمی انگاشته شده است و تخصیص بودجه و.. بر اساس شاخص‌های کمی تنظیم شده است.

آسیب‌شناسی سنجش در سازمان صدا و سیما

مفهوم رسانه‌های خدمت عمومی اشاره شده است که عبارتند از:

- ۱- تمایز و تنوع
- ۲- اعتبار
- ۳- اطلاع‌رسانی بدون سوءگیری
- ۴- آموزش
- ۵- هم‌بستگی اجتماعی
- ۶- شهروندمداری
- ۷- مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی
- ۸- استقلال سردبیری
- ۹- مشارکت‌جویی
- ۱۰- مرجعیت‌بخشی.

بصیریان در ادامه با طرح این پرسش که «آیا می‌توان صدا و سیما را به مثابه یک سازمان رسانه‌ای مبتنی بر خدمت عمومی تلقی کرد؟» به نقش‌آفرینی این سازمان در بسیج اجتماعی مردم و آموزش همگانی به‌منزله دو کارکرد از پنج کارکرد اصلی رسانه‌های جمعی اشاره و تأکید کرد که صرفاً از منظر دو کارکرد یاد شده، می‌توان صداوسیما را یک رسانه خدمت عمومی دانست.

بصیریان با اشاره به تجربه نزدیک به دو دهه حضور خود در این سازمان رسانه‌ای، به آسیب‌شناسی پژوهش و پایش در صداوسیما پرداخت و گفت: «مرکز تحقیقات صداوسیما بیش از همه بر مخاطب‌پژوهی،

در ادامه، دکتر بصیریان جهرمی، دکترای علوم ارتباطات و پژوهشگر رسانه با موضوع «آسیب‌شناسی پژوهش و پایش در سازمان صدا و سیما (با تمرکز بر دو دهه تجربه زیسته)» به سخنرانی پرداخت.

بصیریان با بیان این مقدمه که مفهوم رسانه‌های خدمت عمومی نیاز به تعریف عملیاتی و اجماع‌نخبگانی دارد، به تفاوت میان سه‌گونه (ژانر) رسانه‌ای از منظر نوع فعالیت اشاره کرد. او رسانه‌های عمومی (Public Media) را به‌دلیل بهره‌گیری از مالیات استفاده‌کنندگان و مخاطبان، نزدیک‌ترین رسانه از منظر کارکردی به رسانه‌های خدمت عمومی برشمرد و افزود: دو‌گونه دیگر از رسانه‌ها نیز به خصوصی (Private media) مبتنی بر مالکیت شخصی و دولتی (Government Media) مبتنی بر بودجه دولتی، تقسیم می‌شوند.

این پژوهشگر رسانه، با اشاره به اصل ۱۷۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، که در آن به جایگاه صداوسیما از منظر آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور اشاره شده و نصب و عزل رئیس این سازمان با مقام معظم رهبری است، بر نقش شورای نظارت بر این سازمان که متشکل از نمایندگان سه قوه است تأکید کرد و افزود: در منابع علوم ارتباطات دست‌کم به ۱۰ واژه مرتبط با

منابع انسانی و منابع مالی صرفه‌جویی کرده‌ایم؛ رسانه بی‌بی‌سی جهانی نیز، هم‌زمان با صداوسیما در سال ۱۴۰۱ با حذف ۱۰ شبکه رادیویی صراحتاً اعلام کرد که ۳۸۰ نفر از کارکنانش را تعدیل یا متناسب‌سازی کرده و با این اقدام ۳۸,۵ میلیون پوند از بودجه‌اش صرفه‌جویی می‌شود. این شفافیت و صراحت در اقدام، در پاسخ به پیمایش‌های انجام شده روی مخاطبان بوده است. حال آنکه طبق گفته‌های رئیس مرکز تحقیقات صدا و سیما، مدیران ارشد این سازمان نسبت به کاهش شدید میزان مخاطبان برخی از شبکه‌ها، هیچ اقدام جدی و عاجلی انجام نمی‌دهند و رویه‌های نادرست بر تصمیم‌گیری حاکم است.

پایان نشست نیز با سؤالات حاضران، ابعاد مختلف موضوع سنجش رسانه‌های خدمت عمومی، از تعریف مفهومی واژگان خدمت عمومی گرفته تا الزامات و اقتضائات سنجش و ارزیابی‌ها مورد بحث و بررسی قرار گرفت و پیشنهادهایی در مورد انجام پژوهش‌ها و نشست‌هایی مشابه در زمینه «سنجش رسانه‌ها» با هدف بهبود فرایندها بر اساس منابع دانشگاهی و پژوهشی ارائه شد.

لینک (پیوند) فایل صوتی نشست:

<https://www.ihcs.ac.ir/fa/news/25815>

افکارسنجی و اخیراً اثرسنجی (به شکل محدود) متمرکز است، در حالی که مرکز نظارت و ارزیابی در دو بال نظارتی و ارزیابی خود به ترتیب، اشکالات خط قرمزی را در قالب گزارش‌های نظارتی مهم و بسیار مهم و ارزیابی را، به منزله پایشی عموماً روشن‌مند و برنامه‌ریزی شده (در سه قالب ارزیابی‌های اجمالی، تفصیلی و جامع) پیگیری می‌کند. با این حال از سال ۱۴۰۱ و در دوره تحولی سازمان، این مرکز بر دو قالب نوظهور ظرفیت‌یابی و قدردانی در قالب گزارش‌های خط سبزی نیز تمرکز یافته است.

بصیران، ضمن تأیید و تأکید بر دو یافته مهم پژوهش «واکاوی وضعیت سنجش رسانه‌های خدمت عمومی در ایران» یعنی «عدم وجود حلقه اتصال میان مراکز تحقیقاتی متمرکز بر سنجش و پایش صداوسیما» و «محرمانگی و عدم الزام به پاسخ‌گویی به مخاطبان و پژوهشگران»، به «سوء مدیریت، سلیقه‌محوری و ضعف ساختار» به منزله مهمترین آسیب و آفت موجود در این سازمان رسانه‌ای اشاره کرد و گفت: «نمی‌توان از حذف ۵۰۰ کد پست مدیریتی به منزله یک دست‌آورد مهم ساختاری در صداوسیما به خود بنازیم، ولی نگوییم با حذف این ۵۰۰ عنوان مدیریتی، چه میزان در

آیین شهریارى در ارته‌شاستره

کاوتیلیه رسیدگی به مسائل حقوقی و اجتماعی را نیز جزو وظایف حکومت می‌داند و معتقد است بی‌توجهی به این مسائل باعث تضعیف پایه‌های حاکمیت خواهد شد. از این رو، مسئله‌ای به نام منافع ملی و دولت رفاه (البته با معیارهای دوره باستان) بسیار برجسته می‌شود.

ویژگی‌های پادشاه در این کتاب درخور توجه است. شاه از طبقه کشتیه (جنگاوران) و در رأس امور است و طبیعتاً جنگ را برای حفظ سرزمین و حفظ قدرت و افزایش آن ضروری می‌داند، زیرا برتری شاه بر دیگر شاهان در گرو حفظ قدرت است. شاه قدرتمند قادر است خوشبختی و نیکبختی مردمان را فراهم آورد. شاه صرفاً به مصالح کشور توجه دارد و هر جنگ او باید در راستای منافع ملی باشد و، در مواجهه با امر سیاسی و مسائل بین‌الملل، نفع ملی را در اولویت قرار دهد. در امور حقوقی و اداری شایستگان را به کار گمارد و همواره با آگاهان و مشاورانش رایزنی کند.

خلیلی‌پور، در ادامه به موارد مهمی اشاره کرد که در این کتاب آمده و بعدها نظریه‌پردازان اروپایی — بدون این‌که از نظریات کاوتیلیه خبر داشته باشند

نخستین نشست از سلسله نشست‌های دانش‌آموختگان پژوهشگاه با موضوع «آیین شهریارى در ارته‌شاستره» به تاریخ بیست و پنجم شهریور با ارائه دکتر نازنین خلیلی‌پور و به دبیری دکتر مینا کامبین در سالن حکمت برگزار شد.

در ابتدای نشست، دکتر مینا کامبین به مهمانان حاضر در سالن و شرکت‌کنندگان مجازی خوشامد گفت و درباره اهمیت برگزاری نشست‌های دانش‌آموختگان و ادامه‌دار بودن آن توضیحاتی داد و، ضمن معرفی دکتر نازنین خلیلی‌پور، از ایشان برای سخنرانی دعوت کرد. خلیلی‌پور با تعریف آیین شهریارى و تلقی‌هایی که از آن وجود دارد آغاز کرد و در ادامه، کتاب ارته‌شاستره را که کتابی با موضوع آیین کشورداری در هند باستان (۳۲۱ تا ۲۹۶ پیش از میلاد) است معرفی کرد: این کتاب به زبان سنسکریت، و حاوی اصول کشورداری، اقتصاد، قوانین حقوقی، راهبردهای نظامی و سیاست خارجی است که تا اوایل قرن بیستم ناشناخته بود. از نظر کاوتیلیه، مؤلف احتمالی اثر، دو اصل در کشورداری بسیار مهم است و به آن تأکید کرده و کل کتاب ارته‌شاستره بر آن استوار است: این دو اصل، طبق بند اول این کتاب، عبارت‌اند از (۱) تصرف و به دست آوردن سرزمین، و (۲) حفاظت از سرزمین.

به آثار شرقی به‌درستی توجه نشده و به بحث و بررسی علمی گذاشته نشده‌اند.

خلاصه نظر کاوتیلیه درباره حفظ قدرت در این است که شاه نیازی به دفاع از مشروعیتش ندارد و همیشه باید از هر راهی قدرت را افزایش دهد. او ترفندهایی برای افزایش قدرت دارد که عبارت‌اند از جنگ، دیپلماسی، صلح و هم‌پیمانی. لازم است شاه اداره کشور را به دست صاحب‌صلاحیت‌ها بسپرد، و پول و اقتصاد شکوفا در ایجاد همه این‌ها حرف اول را می‌زند، و نباید از مشاوره و رایزنی با آگاهان غافل شود.

کاوتیلیه، در سیاست خارجی، نظریه مندله را مطرح می‌کند که طبق آن، پادشاه در مرکز دایره قرار می‌گیرد و دیگر پادشاهان به شکل دایره‌های متحدالمرکزی او را احاطه می‌کنند. اولین دایره نزدیک به پادشاه همسایه و دشمن اوست، و همسایه دشمن او در سومین دایره قرار می‌گیرد که دوست اوست و همین‌طور تا آخر. کاوتیلیه این نظریه را به منظور تأمین امنیت و بقای جامعه مطرح می‌کند و از راهبردهای دیپلماتیک در برابر همسایگان خارجی پادشاه — که معمولاً آن‌ها هم شاه بخش‌هایی از هندوستان هستند — نام می‌برد. این راهبردها عبارت‌اند از جنگیدن، خشی بودن، برقراری صلح، پناه و متحد جستن، اردو زدن و پیشروی، و اتخاذ مواضع دوگانه. همچنین او چهار نوع سیاست اجرایی از قبیل آشتی، هدیه، نفاق‌افکنی و گوشمالی را برمی‌شمارد.

— به نوعی دیگر به آن‌ها اشاره کرده‌اند، از جمله این موارد می‌توان به مفهوم «وضع طبیعی» در فلسفه سیاسی هابز اشاره کرد که صورت ابتدایی آن، نخستین بار، در کتاب ارته‌شاستره آمده است. کاوتیلیه، برای توصیف وضعیت کشور بدون پادشاه، از استعاره ماهی در دریای متلاطم استفاده کرده و معتقد است در آشوب و هرج و مرج، شاه‌ماهی‌ها ماهی‌های کوچک را خواهند بلعید که به «قانون ماهی» یا «ضرب‌المثل ماهی» معروف است.

همچنین او ترجمه فارسی بخش‌هایی از کتاب را که وظایف پادشاه در آن قید شده قرائت کرد و درباره شیوه‌های تعیین وزیران و آزمون‌های مخفی برای سنجش پاکی و ناپاکی آنان صحبت به میان آورد: از جمله آزمون دهرمه (اخلاق)، آزمون ارته (ثروت)، آزمون کامه (شهوت) و آزمون بهیه (ترس).

در ادامه، درباره نهاد جاسوسان و گوناگونی جاسوسان و اهمیت کار این نهاد در نظر کاوتیلیه توضیحاتی داد. خلیلی‌پور درباره سیاست خارجی و جنگی کاوتیلیه این‌طور شرح داد که او سه نوع جنگ — آشکار، پنهان، خاموش — را به پادشاه توصیه می‌کند و معتقد است مصلحت دولت بر رعایت اخلاقیات (دهرمه) رجحان دارد و هیچ امر اخلاقی‌ای نباید جلودار آن باشد، که نظرات ماکیاوولی درباره جنگ شباهت‌های زیادی به نظرات کاوتیلیه دارد. البته این‌ها بدین معنا نیست که نظریه‌پردازان غربی از روی دست کاوتیلیه کپی‌برداری کرده‌اند، بلکه بدین معناست که آثار باستانی شرقی مغفول مانده‌اند و آن‌قدر که به آثار غربی توجه شده،

- (۶) جدا کردن دین از سیاست؛
 (۷) واقع گرایی سیاسی؛
 (۸) طراحی نظام جاسوس پیشرفته؛
 (۹) ترفندهای رسیدن به قدرت و حفظ آن؛
 (۱۰) نگهداری از حرم و مراقبت از شاهزادگان؛
 (۱۱) فنون رزم؛
 (۱۲) شیوه‌های رسیدن به صلح و هم‌پیمانی.
 خلیلی‌پور در پایان تأکید کرد که کاوتلیه شاه را با انبوهی از توصیه‌های اخلاقی که هیچ ضمانت اجرایی ندارد تنها نمی‌گذارد. کاوتلیه معتقد است شاه، برای دستیابی به قدرت، به ثروت نیاز دارد و از زمانی که همه این‌ها به دست آمد، تازه چالش‌ها و مشکلات بر سر راه وی قد علم می‌کنند و تنها با خرد یا به عبارتی سیاست واقع‌گراست که می‌توان از دام مشکلات رهید و به سعادت رسید.
 این جلسه با پرسش و پاسخ حاضران و شرکت‌کنندگان مجازی به پایان رسید.
 لینک (پیوند) فایل صوتی نشست:

<https://www.ihcs.ac.ir/fa/news/25691>

جالب اینجاست که همگان هانس جی مورگنتا را پدر سیاست خارجی و مبدع «تفرقه بینداز و حکومت کن» می‌دانند، با این حال، اکنون که متن ارته‌شاستره را شناخته‌ایم، می‌توان پیشینه آن را به دوران کهن‌تری رساند.

آنچه درباره آیین شهریاری در ارته‌شاستره مهم است توصیه به خرد است، اما خرد به‌تنهایی معنی ندارد، خرد باید در راستای حفظ منافع ملی و سعادت جامعه و حفظ قدرت و حفاظت از مرزها باشد. او چارچوبی عملی را برای اداره کشور همراه با راهکار طراحی می‌کند که خردورزی پادشاه در آن معنی می‌یابد.

این چارچوب عبارت است از:

- (۱) پرداختن به مسائل اقتصادی؛
 (۲) ساخت شهرها و روستاها و آباد کردن زمین‌های بایر؛
 (۳) تعیین شیوه اداره شهر و روستا؛
 (۴) پرداختن به مشاغل و توجه به مسائل حقوقی و اجتماعی زنان و مردان؛
 (۵) ارائه نظریه مندلله برای سیاست خارجی؛

پژوهشگاه زبان‌شناسی برگزار می‌کند:

نخستین نشست از سلسله نشست‌های علمی
 دانش‌آموختگان پژوهشگاه زبان‌شناسی:

آیین شهریاری در ارته‌شاستره

سخنران: دکتر نازنین خلیلی‌پور

دبیر علمی: دکتر مینا کامبین

زمان: یکشنبه ۲۵ شهریورماه ۱۴۰۳ ساعت: ۱۰ تا ۱۲
 مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سالن حکمت
 پیوند ورود به نشست:
<https://webinar.ihcs.ac.ir/rooms/lkd-hpr-nlz-j7p/join>

برگزاری انتخابات رؤسای پژوهشگاهها

انتصاب

انتصاب دکتر زینه عرفت‌پور
به سمت رئیس پژوهشکده زبان و ادبیات

انتصاب دکتر سعید ناجی
به سمت رئیس پژوهشکده اخلاق و تربیت

انتصاب دکتر سیدمصطفی شهرآئینی
به سمت رئیس پژوهشکده فلسفه

انتصاب دکتر ربانی‌زاده
به سمت رئیس پژوهشکده تاریخ ایران

انتصاب دکتر محمدعلی فتح‌اللهی به سمت رئیس
پژوهشکده مطالعات سیاسی و روابط بین‌الملل و حقوق

انتصاب دکتر آلاء وحیدنیا به عنوان نماینده رئیس
پژوهشگاه در پژوهشکده علوم قرآنی

انتصاب دکتر سیدرضا حسینی
به سمت رئیس مرکز پژوهشی اسناد فرهنگی آسیا

انتصاب دکتر فرهاد زیویار
به سمت رئیس مرکز تحقیقات امام علی (ع)

انتصاب دکتر مالک شجاعی جشقانی به سمت
رئیس گروه پژوهشی مطالعات میان فرهنگی معاصر

انتصاب سرکار خانم عطایی آشتیانی به سمت معاون
کاربردی سازی و علوم انسانی و فرهنگی

انتصاب دکتر مهدی معین زاده
به سمت معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی

انتصاب دکتر سیده زهرا اجاق به سمت
رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات

انتصاب دکتر یحیی فوزی
به سمت رئیس پژوهشکده علوم اجتماعی

انتصاب دکتر فاطمه براتلو
به سمت رئیس گروه پژوهشی مدیریت

انتصاب دکتر لیلا سادات زعفرانچی
به سمت رئیس پژوهشکده اقتصاد

انتصاب دکتر علیرضا منجمی
به سمت رئیس پژوهشکده تاریخ و فلسفه علم

کتب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تأملاتی در باب تاریخ فرهنگی (مجموعه مقالات همایش ملی تاریخ فرهنگی در ایران)

تاریخ فرهنگی به مثابه دانشی نوظهور در ایران در عصر تأسیس و شکل‌گیری خود قرار دارد. برگزاری دومین همایش تاریخ فرهنگی در ایران با هدف ترویج و گسترش دستاوردهای این دانش در رشته تاریخ صورت گرفته است و مقالات همایش از حیث پرداختن به مسائل اصلی تاریخ فرهنگی و کشف مسأله، روش‌ها، رویکردهای نظری، حوزه‌های مطالعات موضوعی از توفیق فراوانی برخوردار بوده‌اند. استقبال صاحب‌نظران و به‌ویژه مورخان فرهنگی جوان در این همایش نویدبخش بسط حوزه‌های تاریخ فرهنگی در عرصه تاریخ‌نگاری جدید ایران است که به فهم عمیق‌تر و دقیق‌تر لایه‌های معنایی گوناگون و شناخت متن کمک می‌کند.

کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

دایرةالمعارف آموزش عالی

گسترش روزافزون آموزش و گسترش دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در جهان و ایران، ایجاب می‌کند به حوزه‌های علمی مربوط به این موضوع نیز توجه شود و واژگان، اصطلاحات تخصصی و دانش موجود در این زمینه از منابع جهانی اخذ و با اصول بومی تلفیق شود تا دستاوردهای دانش به زبان فارسی در اختیار علاقه‌مندان و متخصصان قرار گیرد.

در پی انتشار دایرةالمعارف آموزش عالی در سال ۱۳۸۳ در بنیاد سابق دانشنامه‌نگاری ایران و چاپ واژه‌نامه آموزش عالی در سال ۱۳۸۹ ضرورت بازنگری و تکمیل و اصلاح و به‌روزرسانی اطلاعات این دایرةالمعارف احساس می‌شد. بنابراین بازنگری ویرایش نخست در سال‌های گذشته و جهت همت پژوهشکده دانشنامه‌نگاری بوده و با استفاده از ظرفیت‌های علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی مختلف کشور و پژوهشکده دانشنامه‌نگاری پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی و کوشش بی‌دریغ کارشناسان و عوامل مختلف این دایرةالمعارف، اینک ویراست دوم این دایرةالمعارف تقدیم جامعه علمی و دانشگاهی ایران می‌شود.

کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

علوم انسانی و برنامه‌های توسعه در ایران (از آغاز تا سال ۱۴۰۰)

برنامه‌ریزی توسعه در ایران سابقه طولانی دارد. اما علی‌رغم اجرای ۱۱ برنامه توسعه با رویکردهای مختلف، به نظر می‌رسد دستاورد این برنامه‌ها چندان موفقیت‌آمیز نبوده است. چراکه در این برنامه‌ها به علوم انسانی به مثابه حوزه‌ای معرفتی که جایگاه، نقش و عملکرد انسان در جامعه را صورتبندی و تبیین می‌کند، توجه کافی نشده است. برنامه‌های توسعه ایران با غفلت از ظرفیت علوم انسانی در حوزه کیفی زندگی انسان و امر نهادسازی رویکردی تک‌ساحتی یافته‌اند. در صورتی که علوم انسانی بستری مهیا می‌کند که توسعه در جنبه‌های مختلف آن رخ دهد.

کتب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نسبت فلسفه و جهان بینی در اندیشه هایدگر

در این درس گفتار وی با جمله‌ای غریب تأکید می‌کند «فلسفه کمترین ارتباطی با غایات انسانی ندارد». او در این قول البته هوسرل تأثیر پذیرفته است و سعی کرده بین فلسفه و جهان بینی تمایز افکند هایدگر موضعی بین موضع هوسرل و نوکانتی‌ها اتخاذ می‌کند و فلسفه را به مثابه علم اولی یا سپهر پیشاتئوریک معرفی می‌نماید. جهان‌بینی از زمان بحران هویت فلسفه در قرن هجدهم به عنوان یکی از راه‌های برون شو از بحران مطرح گردید و «دیلتای» از مدافعین این مفهوم یعنی «فلسفه به مثابه جهان بینی» بود.

کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نظریه دولت در ایران: دولت در دوره پهلوی اول

موضوع این کتاب نظریه دولت در ایران: نظریه دولت در دوره پهلوی اول است. در خصوص دولت در دوره پهلوی اول متون قابل توجهی در قالب کتاب، رساله، و مقاله تولید و تدوین شده است. نویسندگان از صفات متعدد و متفاوتی برای نام گذاری و توصیف دولت در این دوره استفاده کرده اند. مسئله این نوشتار علاوه بر ارائه بحثی نظری به منظور تدقیق مفهوم دولت، نقد نظریه های ارائه شده در باره دولت در دوره پهلوی اول است. نویسنده ضمن نقد مفاهیم و استدلال های ارائه شده، تلاش کرده است نظریه دولت در ایران را بر اساس دو معیار؛ نظریه دولت در دوره جدید و نیز شواهد تاریخی تاریخ معاصر ایران، تدقیق و استدلال های خویش را ارائه نماید. بر اساس دو معیار ارائه شده، دولت در دوره پهلوی اول دارای ویژگی های دولت های مطلقه است و صفات و اسامی دیگری که از سوی نویسندگان ارائه شده ویژگی های حکومت ها و یا ایدئولوژی های حاکم هستند.

کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نقد در منفی متن سیاست‌شناسی خوانش در مخیله فارسی‌زبانان

خوانش را اگر به تقریب بتوان فرایندی سه‌مرحله‌ای دانست که از سویه‌گیری‌های غالباً غیرارادی خواننده پیش از درآمدن به متن آغاز می‌شود، تا از راه خواندن علایم متنی، سرانجام به گونه‌ای برداشت کلی از درونمایه آن بینجامد، در این صورت، کتاب پیش رو، چنان‌که از نام‌اش پیداست، با یک گام عقب‌نشینی از مبادی خوانش، به شیوه‌ای فرانقدانه (ناظر بر نقدهای از پیش موجود)، و به قصد شناسایی الگوهای پیش‌انگاشته‌ای نگاشته شده است که روی‌هم‌رفته فقط ثلث اول خوانش را می‌سازند، ولی مقدمتاً بر کیفیت خوانش تأثیر می‌گذارند، و سمت‌وسوی آن را تا رسیدن به دریافت نهایی خواننده تعیین می‌کنند.

کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

هرمنوتیک دینی و فلسفه علوم انسانی (مطالعه موردی آرای استاد مطهری)

فلسفه علوم انسانی عمدتاً در فضای فکری - فرهنگی مغرب زمین و در سه پارادایم پوزیتیویستی، هرمنوتیکی و انتقادی تکوین یافت. پیشینه توجه جدی به مناسبات دین و علوم انسانی را باید در فضای گفتمانی - فکری قبل از انقلاب اسلامی و در آثار اندیشمندانی چون علامه طباطبائی، استاد مطهری و دکتر شریعتی و ... یافت. مطهری از پیشگامان طرح فلسفی - کلامی مناسبات دین و علوم انسانی، متناسب با زیست بوم فرهنگ و عقلانیت اسلامی - ایرانی بود. طرحی که گام‌های آغازین آن برداشته شد و محتاج جد و جهد علمی دانشیان روزگار ما در حوزه و دانشگاه است.

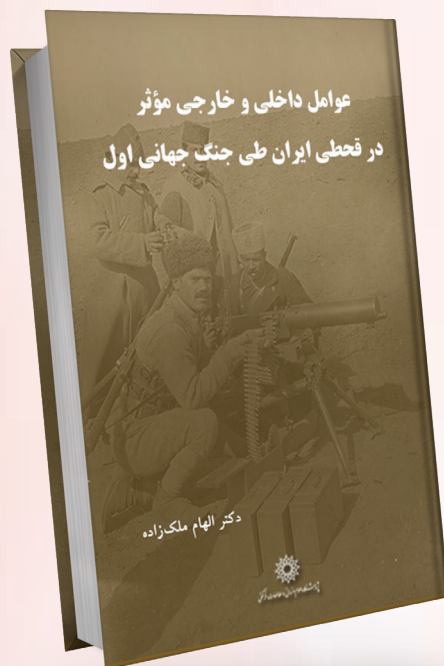
کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

اندیشه‌های تربیتی گیلبرت رایل

این اثر برای نخستین بار به طور خاص به دیدگاه‌های تربیتی رایل پرداخته است. این اثر منجر به آشنایی با نگاه رایل در باب نسبت میان دانش و مهارت یا به تعبیر او میان دانستن اینکه و دانستن چگونگی می‌شود که مبانی فلسفه آموزش فنی و حرفه‌ای و تمایز آن با آموزش نظری را تشریح می‌کند. همچنین درک جدیدی از فعالیت تدریس و یادگیری بر مبنای آموزه‌های رایل در حیطه فلسفه ذهن و شناخت‌شناسی به مخاطب ارائه می‌دهد.

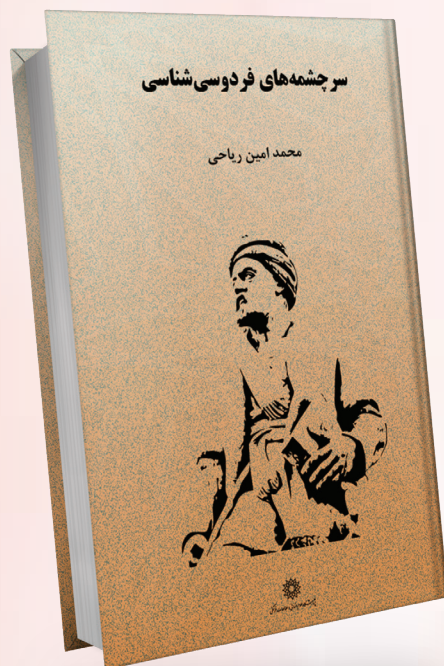
کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

عوامل داخلی و خارجی مؤثر در قحطی ایران طی جنگ جهانی اول

تاریخ معاصر ایران آکنده از حوادثی است که با وجود تحقیقات انجام شده، همچنان با فقر تاریخ‌نگاری علمی، ناشناخته مانده‌اند. قحطی سال‌های ۱۲۹۶-۱۲۹۸ هـ.ش، مقارن جنگ جهانی اول از آن جمله است. آثاری که در این خصوص منتشر شده‌اند، اغلب به وجوه سیاسی نقض بیطرفی ایران و حضور قوای بیگانه پرداخته و کمتر به تبعات اجتماعی آن توجه کرده‌اند. پژوهش کنونی، تلاش می‌کند علل و عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر قحطی فراگیر این سنوات را با استفاده از اسناد منتشر نشده آرشیوهای داخلی و منابع کتابخانه‌ای، همراه با بررسی روایت‌های موجود مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.

کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

سرچشمه‌های فردوسی‌شناسی

مجموعه حاضر سیر فردوسی‌شناسی را در هزار سال گذشته، چون آیینی روشنی پیش چشم جویندگان می‌گذارد، تا سابقه‌ی ظهور افسانه‌ها و مراحل تحولات آنها را بنگرند، و از افسانه‌ها به حقیقت‌ها برسند، و چهره‌ی تابناک بزرگ‌ترین حکیم و شاعر ایران را از پشت غبار قرون و اعصار به روشنی ببینند.

کتب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

درآمدی کوتاه بر تصاویر مرگ بی مرگی در مثنوی مولوی

مرگ، موضوع اصلی مثنوی است که مولوی با بهره‌گیری از منابع ایرانی کهن و اندیشه‌های افلاطونی و آموزه‌های قرآنی، آن را مجسم و مصور ساخته است و بدین‌گونه موجب غنای اندیشگانی شگرف و زایدالوصف مثنوی شده است و این اثر را از تنگنای زمان و مکان و محدودیت‌های فکری و تعصبات مذهبی و دینی خاص رهانیده است. مولوی «مرگ بی مرگی» را کلی متشکل از اجزائی چون نیاز، فقر، صبر، توکل، رضا، استغنا و تحمل درد و رنج می‌داند که سالک با راهنمایی پیر (پیر عقل و معرفت) می‌تواند از رهگذر این اجزا به کل دست یابد.

کتاب جدید منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تاریخ نگاری فتح ایران توسط مسلمانان بر اساس تاریخ نگاری مورخان ایرانی (قرن سوم تا ششم هجری)

اساطیر، باورهای مذهبی، تفکرات فلسفی و گزارشهای تاریخی، جریان تاریخ را کشمکش میان دو نیرو برای دستیابی به زندگی بهتر و عادلانه تر با توجیهی حق مدارانه از هر یک از دو طرف ترسیم کرده‌اند.

فتح ایران توسط مسلمانان یکی از وقایع مهم تاریخی و نقطه عطفی در تاریخ سیاسی و اجتماعی و فرهنگ ایران محسوب می‌شود. این پژوهش روایت و تحلیلی جدید از فتح ایران توسط مسلمانان را در ابعادی متفاوت مورد بازخوانی و بازنمایی قرار داده است. در ارزیابی فتح ایران بر اساس معیارهای نظریه جنگهای عادلانه، نه تنها فتوح را مطابق با معیارهای جنگ و جهاد در اسلام نیافتیم بلکه می‌توان اذعان داشت که این جنگها مغایر با معیارهای انسانی بود. و بررسی چرایی و چگونگی فتوح بر اساس تاریخ نوشته های مورخان ایرانی، هر چند نشانگر وجوه مشترکی در دیدگاه آنان بود، ولی می‌توان با اغماض سه گفتمان: غلبه تفکر ایرانگرایی، غلبه تفکر اسلامی و آمیختگی تفکر ایرانی - اسلامی را مشاهده کرد.

سایر نشست‌های برگزار شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

گروه فیک پژوهشگاه اخلاق و تربیت
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار می‌کند:

در ستایش کودکی: چشمه‌ی زلال فلسفه

(نقد و بررسی فیلم سینمایی روز هشتم: اثر کارگردان زاکوفان دورمل 1996)

سخنرانان:

دکتر شیوا دولت‌آبادی
دکتر سعید حسام‌پور
دکتر سعید ناجی
دکتر سیده‌زهرا اجاق
دکتر اسماعیل ناصری
دکتر سیدنورالدین محمودی

دبیر علمی نشست:
دکتر اسماعیل ناصری

زمان: دوشنبه ۱۹ شهریور ماه ۱۴۰۳ ساعت: ۱۴ تا ۱۶
مکان: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سالن حکمت

پیوند ورود به نشست:
<https://webinar.ihcs.ac.ir/rooms/f9k-twr-rif-qre/join>

ژپړو، شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

آرشیو خبرنامه در وبگاه پژوهشگاه

وزارت علم، تحقیقات، فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

فراخوان مقاله

دوفصلنامه بررسی مسائل اقتصاد ایران

دوفصلنامه علمی «بررسی مسائل اقتصاد ایران» دارای رتبه الف کمیسیون مجلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و نمایه شده در پایگاه‌های معتبر داخلی و بین‌المللی از جمله پایگاه DOAJ، توسط پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی منتشر می‌شود.

از استادان، پژوهشگران و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دعوت می‌شود مقاله‌های علمی خود در موضوعات و مسائل اقتصاد ایران را برای انتشار در این نشریه ارسال کنند.

برای اطلاعات بیشتر و بارگذاری مقاله
به سامانه مجله به نشانی زیر مراجعه فرمایید.

<http://economics.ihcs.ac.ir>

دوفصلنامه علمی بررسی مسائل اقتصاد ایران

سردبیر: حوریه احدی

دبیر تحریریه: شهرام اصغری

هیأت تحریریه: محسن باباخانی، هلیا عباسی، سعیده زندی و صادق کیا

ravabet1@ihcs.ac.ir

www.ihcs.ac.ir

پیام‌رسان‌ها: @ihcss, @pajoheshgah